

Коло наукових інтересів: екологічне виховання школярів.

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЮЗУ ПОЛЬСЬКИХ ХАРЦЕРІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Наталія САВЧЕНКО (Кіровоград)

У статті з'ясовуються організаційно-програмні засади діяльності інструкторських гуртків СПХ у педагогічних навчальних закладах Польщі поч. 60-х рр. ХХ ст.

В статье определяются организационно-програмные принципы деятельности инструкторских кружков СПХ в педагогических учебных заведениях Польши нач. 60-х гг. ХХ в.

Ключові слова: педагогічна освіта, харцерство, гурток.

Постановка проблеми. Активна і різнобічна ідейно-виховна діяльність Союзу Польських Харцерів (далі – СПХ) серед молоді основних та середніх шкіл Польщі у кін. 50-х – на поч. 60-х рр. ХХ ст. одним із наслідків мала рішення Міністерства освіти про необхідність 1) ознайомлення всіх учителів з роботою СПХ; 2) кількісного зростання кадрів учителів, котрі б активно працювали в СПХ як інструктори.

У документі міністерства, виданому з цього приводу, вказувалося: «Суспільно-виховні цінності роботи харцерства забезпечують загальнофахові кваліфікації майбутніх вчителів і збагачують їх підготовку до педагогічної праці. Тому харцерська робота в учительських студіях має особливе значення – як для СПХ, так і для школи.

Досвід свідчить про необхідність діяльності в учительських студіях інструкторських гуртків СПХ а також організацію харцерських занять для всіх слухачів студій так, щоб кожен з них здобув основні знання та вміння, що стосуються роботи харцерських і зухівських дружин.

Харцерська робота в учительських студіях повинна проводитися:

- через діяльність інструкторських гуртків СПХ;
- через організацію харцерських занять для всіх слухачів студій» [1].

Постановка завдання. У нашій статті ми ставимо перед собою мету розкрити програмні засади та особливості організації функціонування інструкторських гуртків СПХ у педагогічних навчальних закладах Польщі поч. 60-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Цілі і засади діяльності інструкторських гуртків СПХ у педагогічних навчальних закладах окреслені у спільному документі Міністерства освіти і Головної квартири харцерства «Вказівки у справі харцерської роботи в учительських студіях», який був опублікований як додаток до листа Міністерства освіти від 17 вересня 1963 р. [2]. Організаційно-програмні засади інструкторських гуртків СПХ в учительських студіях визначалися

інструкцією Головної Квартири харцерства [2]. Подальший виклад є результатом аналізу цих двох документів.

Інструкторські гуртки СПХ в студіях об'єднують на засадах добровільності всіх тих слухачів, котрі бажають належати до них, продовжуючи раніше розпочату працю в СПХ, або ж приступаючи до неї під час перебування у студіях.

Роботою гуртка керує рада, обрана на загальних зборах всіх учасників гуртка.

Діяльність гуртків складається із завдань, пов'язаних з підготовкою членів гуртка до проведення інструкторської роботи в СПХ (йдеться про керівництво дружинами і виконання інших завдань в загонах вже під час перебування у навчальному закладі – а також про підготовку до проведення інструкторської роботи після закінчення студій), завдань допомоги у пізнанні, розумінні та популяризації серед слухачів студій проблем сучасної людини, світу, країни, найближчого середовища а також завдання, котрі виникають з власного життя колективу і навчального закладу, в якому вчаться члени гуртка.

Члени гуртка здобувають ступінь провідника із «зухівською» чи «молодшохарцерською» спеціалізацією, а більше залучені до харцерської роботи – ступінь підхарцмістра.

Гурток по можливості організує власні зимові і літні табори або бере участь в акціях і таборах, організованих хоругвою чи загonom СПХ.

Гурток працює на засадах тісної співпраці з ланками інших молодіжних організацій, котрі діють у студіях, ініціює спільні акції, запрошує до участі у своїй роботі а також бере участь у заходах, ініційованих іншими організаціями.

Гурток виконує роль ідейно-політичної організації слухачів учительських студій, а також громадського осередка руху молодих вихователів, котрих об'єднує спільне почуття відповідальності за виховання дітей в організації.

Інструкторський гурток має свого опікуна, котрий призначається директором студій з-поміж членів ради студій. Завданням опікуна гуртка є турбота про забезпечення необхідних умов діяльності і розвитку, поради і допомога.

Всі члени СПХ в учительських студіях – незалежно від стажу перебування в СПХ, харцерського чи інструкторського ступеня, виконуваних в організації функцій – зобов'язані належати до інструкторського гуртка при студіях.

Для того, щоб кожен член гуртка мав можливість систематичної, активної участі в житті і роботі харцерства, гурток поділяється на менші групи кількістю від 15 до 30 осіб. Поділ на групи відбувається згідно з висловленими побажаннями учасників так, щоб кожна група була не

просто організаційною одиницею, але й згуртованим, дружнім колективом.

Для організації конкретних справ (наприклад, приготування спорядження для туристичного походу чи розробка циклу розваг для групи дітей двору, якою опікуються харцери) колектив може ділитися на робочі групи, котрі автоматично розпускаються після виконання запланованого.

Документ Головної Квартيري харцерства підкреслює: бажано, аби частина членів гуртка одноосібно чи групами по 2 – 3 особи брала участь у керівництві роботою харцерської або зухівської дружини (однак, вказується, що таке побажання не повинне, мовляв, трактуватися як обов'язок усіх чи навіть більшості членів інструкторського гуртка).

Члени гуртка, котрі є керівниками дружин, утворюють окрему групу дружинових (так само – окремі групи зухівських і молодшохарцерських дружинових). Утворення таких груп бажане насамперед з погляду створення слухачам, найбільш обтяженим інструкторськими обов'язками, вигідніших умов занять. Колектив чи колективи зухівських і молодшохарцерських дружинових діють на засадах виокремленої групи гуртка. Це уможлиблює пристосування плану інструкторських занять і навчань до можливостей слухачів, а відтак зменшує кількість звільнень від занять у студіях.

Гурток має брати участь у роботі дружин, якими керують його слухачі – делегувати своїх членів для допомоги окремим дружиновим, організувати діяльність насамперед на теренах навчального закладу а також дружин, керованих членами гуртка і разом з тими дружинами, а якщо є така можливість – то взяти на себе відповідальність за весь обсяг роботи тих дружин, утворивши з них харцерське об'єднання.

Керує роботою гуртка обрана всіма слухачами на початку шкільного року рада гуртка (5 – 9 осіб), а також ради колективів (3 – 5 осіб). До керівництва залучаються на правах членів ради керівники робочих груп, або група, яка є ініціатором і організатором певної діяльності. Якщо у реалізації певного завдання з гуртком співпрацюють інші дружини, то до керівництва залучаються їх дружинові (у випадку старшохарцерських дружин – ради дружин).

З огляду на нетривалий час студій робота колективів (груп) організується таким чином, щоб слухачі першого року, які належать до інструкторського гуртка, були від самого початку залучені до всього обсягу роботи гуртка (керівництво діяльністю дружин, реалізація суспільних завдань у місцевому середовищі і зобов'язань гуртка щодо студій, загону тощо), а крім того, були підготовані до прийняття в кінці року ініціативи і керівництва від слухачів другого року.

Програму роботи гуртка і його колективів (груп) складають: завдання, пов'язані з суспільно-політичною діяльністю харцерства в середовищі (кварталі, місті, селищі, селі, повіті); заняття, які допомагають зрозуміти проблеми сучасної людини, світу, краю і середовища; завдання, пов'язані з життям свого колективу і закладу, у якому навчаються члени гуртка; інструкторський вишкіл.

Підготовка членів гуртка до самостійної інструкторської діяльності у СПХ відбувається головним чином через практичну діяльність гуртка і його окремих груп, організовану згідно з засадами системи роботи харцерських дружин (самоврядність, самодіяльність, колективна діяльність в реалізації завдань – через дії окремих груп і цілого гуртка) та інструкторських курсів. У планах діяльності окремих груп і цілого гуртка передбачаються завдання за такими напрямками діяльності: а) участь у діяльності харцерства через виконання завдань, котрі диктуються істотними потребами середовища (кварталу, міста, повіту); б) організація занять, метою яких є пізнання і популяризації у середовищі слухачів студій проблем сучасної людини, світу, краю, середовища; в) проблематика навчання і побуту членів гуртка; г) організація вільного часу для себе і колег по студіях; д) інструкторський вишкіл у гуртку.

А. Участь в суспільно-політичній діяльності харцерства через виконання завдань, котрі виникають з істотних потреб середовища (кварталу, міста, повіту).

У цій діяльності окремі групи (колективи) і гурток в цілому повинні виконувати різні конкретні завдання, передбачені у напрямках діяльності СПХ, програмах хоругви і загону. Це можуть бути справи різного масштабу – найліпше, якщо весь гурток зайнятий виконанням одного великого, довготривалого завдання і на ньому зосереджує зусилля всіх своїх груп. Таке налаштування уможливорює досягнення конкретних результатів виконаної гуртком роботи, що є надзвичайно важливим як для відчуття задоволення, гордості собою, так і для здобуття гуртком авторитету в загоні, середовищі, навчальному закладі. Бажано, аби реалізація кожного довготривалого суспільно значущого завдання, виконаного гуртком, закінчувалася великою імпрезою, котра показувала б результати виконаної праці.

Завдання такого типу гурток може вибирати з усіх напрямків програми СПХ, з програми хоругви і загону. Бажано однак, щоб це були завдання, пов'язані з характером майбутньої професії. Нижче наводяться приклади кількох завдань.

1. Спортивно-туристична база. Спільно із співпрацюючими з гуртком старшохарцерськими дружинами організується доступна для всіх охочих спортивно-туристична база (використовуючи для цього

допомогу місцевих організацій та інституцій). Опрацьовуються та систематично реалізуються програми діяльності різних секцій та заходів («зелених тижнів», спортивних змагань, екскурсій тощо). Важливо створити актив, здатний провадити роботу бази після закінчення роботи гуртка. Підсумковою імпрезою може бути, наприклад, проведена активом бази за допомогою гуртка акція «Тиждень молоді нашого міста», котра показує доробок бази і тим самим популяризує певні форми проведення вільного часу.

2. Поширення належних зразків розваг і відпочинку для молоді. Гурток оцінює ситуацію у молодіжному середовищі, визначає, які форми розваг і відпочинку слід популяризувати. Потім разом із старшохарцерськими дружинами організує акції та імпрези (наприклад, «Зелений тиждень», «Школа танців», спортивні змагання, покази моди тощо). Підсумкова імпреза може бути проведена так само, як у завданні «Спортивно-туристична база».

3. «Ким бути?». Разом із співпрацюючими дружинами для учнів старших класів однієї або кількох основних чи середніх шкіл організується цикл імпрез, метою яких є допомога у виборі професії і місця майбутньої праці згідно з потребами суспільства та зацікавленнями молодих людей. Це можуть бути, наприклад, екскурсії до закладів праці, установ та організацій, середніх чи вищих навчальних закладів, зустрічі з людьми різних професій, в тому числі з учителями середніх шкіл, науковими працівниками, студентами, виставки «Як все буде через 5 років», «Наше місто в краю і світі», вікторина «Турнір професій» тощо. Підсумковою імпрезою може бути, наприклад, вікторина «Турнір професій» або «Сеймик радників»; обидві форми придатні для демонстрування і популяризації результатів кількомісячної діяльності.

4. «Університет суспільних знань». Організація спільно з старшохарцерськими дружинами міського «університету» – клубу (з філіями в окремих середніх школах), котрий шляхом систематичних імпрез (зустрічі з фахівцями різних галузей, політичними діячами; дискусії на теми, пов'язані з науковими відкриттями, важливими політичними і культурними подіями; екскурсії до закладів праці, наукових інститутів; організація соціологічних досліджень у власному середовищі тощо) популяризує сучасні знання і формує у молодіжному середовищі зацікавлення наукою. Підсумкова імпреза проводиться, наприклад, у формі «наукової сесії».

5. «Усуваємо причини двійок». Гурток проводить дослідження умов приготування уроків учнями однієї чи кількох основних або середніх шкіл. Досліджуються: місце для приготування уроків; ставлення родичів до шкільних обов'язків учня; можливості отримання школярем допомоги від дорослих тощо. На підставі цих досліджень визначається, що треба

зробити, аби ці учні мали необхідні умови для виконання домашніх завдань. Наприклад, у порозумінні з шкільним керівництвом, батьківськими комітетами організуються місця для приготування уроків у шкільних або інших світлицях, помешканнях приятелів для тих учнів, які не мають для цього умов у власній домівці; встановлюється постійне чергування громадських репетиторів тощо. Кінцевою імпрезою можуть бути урочистості з приводу закінчення навчального року за участі всіх причетних до акції – і тих, хто надавав місце для приготування уроків, і громадських репетиторів, і родичів учнів. Обов'язковим результатом такої діяльності повинно бути рішення про те, хто прийме від гуртка керівництво такою роботою у наступному році.

6. «Проектування і поширення ігор і розваг для дітей». Гурток досліджує, в які ігри зазвичай граються діти у певному районі (кварталі, місті), оцінює виховний потенціал таких ігор (вплив таких ігор на фізичний розвиток дітей, формування моральних засад, стосунки між дітьми, наприклад, між сильнішими і слабшими, залежно від заможності батьків, ставлення до дітей-інвалідів тощо) і визначає на цій основі мету своєї діяльності, – які нові, з цілеспрямованим виховним впливом, ігри та розваги треба опрацювати і поширити.

Систематично добирає відповідні розваги (як з публікацій, присвячених цій проблематиці, так і самостійно створені – можна, наприклад, оголосити у навчальному закладі конкурс на цю тему) і спільно з співпрацюючими з гуртком старшо- і молодшохарцерськими дружинами поширює їх між дітьми. Важливо, щоб це були такі розваги, в які діти могли б бавитися самостійно, без допомоги дорослих і без дорогого обладнання.

Підсумковою імпрезою може бути, наприклад, «Міжнародний день дитини», організований у формі розваг, які в результаті праці гуртка привилися у дитячому середовищі.

Схожим чином окреслюються завдання, котрі виникають як з названих вище, так і з інших напрямків діяльності СПХ, з програми хоругви, загону або самостійно визначені гуртком на підставі аналізу потреб середовища..

Б. Організація допоміжних занять для пізнання і популяризації слухачами студій проблем сучасної людини, світу, краю, середовища. Робота за таким напрямком спрямовується на поширення зацікавлень і поглиблення знань слухачів, особливо з педагогіки та суспільствознавства. Для цього організуються конференції за участю запрошених професорів, студентів, громадських діячів, інструкторів загону, в ході яких дискутуються практичні і теоретичні здобутки гуртка в ході суспільно-корисної діяльності. Необхідною справою є організація ширших дискусій (зустрічей), котрі допомагають зрозуміти актуальні

соціально-політичні, світоглядні, етичні проблеми, котрі хвилюють слухачів і сприяють формуванню їх власних поглядів.

В. Проблематика навчання і побуту членів гуртка. Праця в цій ділянці має сприяти вирівнюванню відмінностей у рівні знань окремих слухачів, які є наслідком або різного рівня шкільних знань, або важких матеріальних обставин – через організацію «груп вирівнювання старту» для слабших слухачів першого року, котрим допомагають краще підготовані студенти і запрошені для цього викладачі; створення для тих, хто цього потребує, умов для навчання після занять; допомога у знаходженні необхідної літератури, у отриманні стипендій чи матеріальної допомоги тощо.

Робота в обох зазначених напрямках координується з діяльністю інших організацій в студіях – найкраще, якщо на підставі порозуміння між усіма організаціями будуть поділені завдання, що дасть змогу по-перше, уникнути дублювання роботи, а, по-друге, – поєднати зусилля при виконанні важких завдань.

Г. Організація вільного часу для себе і колег по студіях. Окремі групи і гурток в цілому повинні систематично влаштовувати різні заходи відпочинкового і розважального характеру. Це така сама важлива діяльність, як і інші. Гурток має створювати для своїх членів умови для організації здорового і доступного відпочинку, і водночас популяризувати гідні наслідування зразки розваг серед слухачів студій. При укладанні плану роботи в цій ділянці слід прагнути до організації якомога різноманітніших рекреаційних занять, особливо ж за напрямками:

- туризм – організація екскурсій, біваків, мандрівних таборів, туристичних походів тощо;

- культура – організація по можливості сталої інституції (театрального чи естрадного колективу, школи танцю) – а також залежно від потреб і зацікавлень різних заходів – відвідування театру, курсів дизайну одягу, вистав, конкурсів тощо;

- спорт – участь в організації спортивних заходів, популяризація маловідомих масових видів спорту тощо.

Д. Інструкторський вишкіл в гуртку. Члени гуртка мають здобувати ступінь провідника зі спеціалізацією «зухівський» або «молодшохарцерський» у версії, котрої набувають члени СПХ в учительських навчальних закладах. Більшою мірою залучені до харцерської діяльності можуть здобувати ступінь підхарцмістра. Члени гуртка не повинні здобувати молодіжних знаків і ступенів.

Частина завдань, котрі ставляться перед членами гуртків, підбирається таким чином, щоб вони відповідали вимогам програми випробувань на ступінь провідника і могли бути зараховані на ступінь.

Згідно з вимогами випробування, члени гуртка, аби отримати патент дружинового або інструкторський ступінь, повинні закінчити курс. Допускається подвійне рішення:

1. Члени гуртка беруть участь у середньорічному харцерському курсі для слухачів 1-го року учительських студій, а в рамках гуртка здобувають (спираючись на розроблену і затверджену керівництвом хоругви програму) знання і уміння, котрі вимагаються на ступінь провідника;

2. Ті члени гуртка, котрі керують дружинами, беруть участь в курсах дружинових, організованих керівництвом загону або хоругви. Для всіх інших організуються середньорічні курси на рівні провідника на терені студій.

Дозвіл (згоду) на організацію такого курсу видає керівництво відповідних загону чи хоругви у погодженні з керівником курсу. У випадку відсутності у гуртку інструкторів, підготованих на належному рівні, курс повинні проводити інструктори, призначені керівництвом загону чи хоругви.

Програма такого курсу повинна відповідати програмі курсу дружинових за винятком тих проблем, які слухачам добре відомі, із врахуванням завдань, що стоять перед гуртком.

Інструкторські курси можуть бути організовані також у формі вишкільного табору під час зимових або літніх канікул (наприклад, вишкільний табір гуртка або табір випускників учительських студій).

Члени гуртків-слухачі курсів провідників звільняються від обов'язкової участі у харцерському середньорічному курсі для слухачів 1-го року учительських студій.

Інструкторські гуртки в студіях повинні також брати активну участь у проведенні харцерських курсів для слухачів студій, котрі не є членами організації.

Висновки. У середині ХХ ст. Союз Польських Харцерів (СПХ) був єдиною значною ідейно-виховною молодіжною організацією країни, котра активно діяла у школах всіх рівнів. Влада, визнаючи суспільно-виховні цінності роботи харцерства, дозволила функціонування в учительських студіях інструкторських гуртків СПХ та організацію харцерських занять для всіх слухачів студій так, щоб кожен з них здобув основні знання та вміння, що стосуються роботи харцерства. Було поставлене завдання кількісного зростання кадрів учителів, які водночас працюють в СПХ, маючи ступінь інструктора. В документах Міністерства освіти підкреслювалося, що харцерська робота в учительських студіях має особливе значення – як для СПХ, так і для школи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Wytyczne w sprawie pracy harcerskiej w studiach nauczycielskich. Załącznik do pisma Min. Ośw. z dnia 17 września 1963 r. Nr KN 1- 1578 / 63 // Archiwum akt nowych w Warszawie, op. 4326.
2. Założenia programowo-organizacyjne kręgów instruktorskich ZHP w studiach nauczycielskich // Archiwum akt nowych w Warszawie, op. 4326.
3. Gamulczak F., Jak wychowywać, żeby istnować, „Głos Nauczycielski» 1982, nr 36.
4. Krajewski R., «Verba docent, exempla trahunt», «Gazeta Szkolna» 2005, nr 33.
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 roku w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, (Dz.U. RP 2001, nr 135, poz. 1516).
6. Słupik A. , Czas wolny dzieci i młodzieży, „Polityka Społeczna» 2004 nr 9.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Савченко Наталія Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: теорія і практика позашкільної освіти молоді у Польщі.